

Список використаних джерел

1. Бюллетень Всемирной организации здравоохранения. Выпуск 92 – 2014 – №8 – С. 54-62.
2. Дерябо С.Д. Диагностика образовательной среды / Под ред. В.П. Лебедевой, В.И. Панова. – М., РАО Центр комплексного формирования личности, 1997. – С. 69-81.
3. Казанская В.Г. Подросток: трудности взросления. / В.Г. Казанская – СПб.: Питер, 2008. – 283 с.
4. Пахальян В.Э. Развитие и психическое здоровье. Дошкольный и школьный возраст. / В.Э. Пахальян – СПб.: Питер, 2006. – 240 с.
5. Психология здоровья (школьный возраст): Учеб. пособие / Под ред. Г.С. Никифорова. – СПб.: изд-во С. – Петерб. ун-та, 2008. – 680 с.

References

1. Bjuletteen' Vsemirnoj organizacii zdavoohranenija. Vypusk 92 – 2014 – №8 – S. 54-62.
2. Derjabo S.D. Diagnostika obrazovatel'noj sredy / Pod red. V.P. Lebedevoj, V.I. Panova. – M., RAO Centr kompleksnogo formirovanija lichnosti, 1997. – S. 69-81.
3. Kazanskaja V.G. Podrostok: trudnosti vzroslenija. / V.G. Kazanskaja – SPb.: Piter, 2008. – 283 s.
4. Pahal'jan V.Je. Razvitie i psihicheskoe zdorov'e. Doshkol'nyj i shkol'nyj vozrast. / V.Je. Pahal'jan – SPb.: Piter, 2006. – 240 s.
5. Psihologija zdorov'ja (shkol'nyj vozrast): Ucheb. posobie / Pod red. G.S. Nikiforova. – SPb.: izd-vo S. – Peterb. un-ta, 2008. – 680 s.

Резюме. В статье рассматриваются основные подходы к изучению психологических аспектов здоровья, особенности формирования отношения к здоровью на разных возрастных этапах жизни человека. Раскрывается содержание понятия психическое здоровье и определяются его основные критерии. Перспективу дальнейшего исследования составляют проблемы психического здоровья, диагностика отношения к здоровью.

Ключевые слова: здоровье, психическое здоровье, критерии психического здоровья, отношение к здоровью, личностная самореализация.

Summary The article highlights the main approaches to the study of the psychological aspects of health, peculiarities of formation of attitudes towards health at different age stages of life. The essence of the concept of mental health and its main criteria are revealed in this article. Problems of mental health, diagnostics of the attitude to health make up a prospect for further research.

Key words: health, mental health, criteria of mental health, attitude to health, personal self-realization.

УДК 159.922.8:316.752

А.В. ЛІЩУК

ВПЛИВ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

В основі самовизначення у ранній юності лежить особистісне самовизначення, яке має ціннісно - смислову природу; активне визначення своєї позиції відносно суспільно виробленої системи цінностей, визначення на цій основі смислу свого особистого існування; найбільш об'ємним визначенням особистого самовизначення є процес формування смислової системи, в якій поєднані уявлення про себе і світ. Професійне середовище виступає визначальним чинником цих процесів. Професійне самовизначення розглядається як вибір і реалізація способу взаємодії з оточуючим світом і пошуком сенсу у цій діяльності. Центральним моментом, крізь призму якого розглядається все становлення особистості в перехідному віці, включаючи і його юнацький етап, є «нормативна криза ідентичності». Важливого значення у процесі формування ідентичності мають ціннісні орієнтації. В формі ціннісних орієнтацій в результаті надбання цінностей фіксується вагомий, найважливіший для людини. За даними дослідження впливу ціннісних орієнтацій та спрямованості особистості на професійне самовизначення старшокласників було виявлено, що вплив є, і є суттєвим. Оскільки респонденти вважають, що розваги, спілкування з іншими людьми, частя інших, наявність хороших та вірних друзів, матеріально забезпечене життя є важливішим ніж пізнання, суспільне визнання та цікава робота.

Ключові слова: самовизначення, особистість, ціннісні орієнтації, ідентичність, професія, спрямованість, комерціалізація.

Постановка проблеми. Для юнацького віку є актуальним порівняння з іншими людьми. Практично всі психологи визначають ранню юність, як критичний період формування самосвідомості і розглядають розвиток самосвідомості як центральний психічний процес перехідного віку. Проблема вивчення психічного розвитку і, зокрема, становлення особистості є однією з основоположних у вітчизняних та зарубіжних психологічних дослідженнях. При сучасних процесах трансформації молоді люди одержують значну кількість ідеологічних, соціальних, професійних можливостей. Відтак перед психологічною наукою постають питання: що наповнює внутрішній світ сучасної молодої людини, як формується її індивідуальність? Важливо зрозуміти, які психологічні механізми сприяють розвитку активної молодою людини як унікальної особистості, досягати контролю над життєвими обставинами, бути діяльною, продуктивною і щасливою. Основою для проведення

дослідження слугувала гіпотеза про те, що ціннісні орієнтації впливають на професійне самовизначення старшокласників.

Мета статті. Встановити чи впливають ціннісні орієнтації на професійне самовизначення старшокласників.

Результати теоретичного дослідження. Цій проблемі присвячено чимало досліджень зарубіжних психологів.

Важливого значення у процесі формування ідентичності мають ціннісні орієнтації. Це елементи структури особистості, які характеризують змістовий бік її спрямованості. В формі ціннісних орієнтацій в результаті надбання цінностей фіксується вагомий, найважливіший для людини. Ціннісні орієнтації - це стійкі інваріантні утворення («одиниці») моральної свідомості-головні його ідеї, поняття, «ціннісні блоки», смислові компоненти світосприйняття, які виражають суть моральності людини, а отже й загальні культурно-історичні умови та перспективи. В юності головними чинниками формування ідентичності пов'язане із усвідомленням власної цінності та компетентності.

Професійне самовизначення розглядається як вибір і реалізація способу взаємодії з оточуючим світом і пошуком сенсу у цій діяльності. Сучасному суспільству потрібен професіонал, який знає свою справу, може самостійно приймати рішення та відповідати за них, за себе, за інших, за країну. Важливим фактором, який визначає сьогодні формування професійного самовизначення, є комерціалізація відносин у суспільстві. По суті відбувається заміна професійної кар'єри на комерційну. А це не дає можливості людині відбутися у професійному сенсі.

Перехідний стан економіки зумовив відхилення у системі професіональних цінностей: сучасна людина (особливо молода) з її особистісними особливостями, яка вступає у ринкові відносини прагне добитися матеріального благополуччя найкоротшим шляхом. Необхідність виживання змушує зрадити своє покликання та обрати таку професію, оволодіння якою принесе більш матеріальні можливості. Тобто існує сильна мотивація оволодіння «прибутковою» професією, але як часто у молодій людині нема для цього особистісних якостей. Спостерігається також протиріччя між мотивацією вибору професії та можливістю оволодіти нею (елементарний брак коштів на навчання).

Допомога молодій людині з боку суспільства і дорослих необхідна, але у вигляді розумного і неманіпулятивного коректування професійного вибору, заснованого не на видачі готових рекомендацій, а на поступовому формуванні у підлітка здатності усвідомлено і самостійно планувати професійні і життєві перспективи і при необхідності вчасно коректувати їх.

Психологічною особливістю раннього юнацького віку є спрямованість у майбутнє. У процесі професійного становлення людини на неї діє цілий ряд факторів, врахування яких значною мірою визначає ефективність її підготовки до професійного самовизначення, яке відповідало б потребам ринку праці.

Мотиваційний компонент відіграє важливу роль у структурі професійної спрямованості. Мотив стимулює учня до пошуку та засвоєння різнобічної інформації про професію, до активних дій у ситуації вибору напрямку професійної діяльності. Мотиваційний компонент – психологічна основа цього вибору.

У юності формуються ціннісні орієнтації (науково-теоретичні, філософські, моральні, естетичні), у яких виявляється сама сутність людини. Складається світогляд як система узагальнених уявлень про світ у цілому, про навколишню дійсність, про інших людей і самого себе, про готовність керуватися цим світоглядом у діяльності.

Методика та процедура дослідження. В опитуванні взяли участь 16 респондентів (учні 11 класу Квітневської ЗОШ I-III ступенів), яким було запропоновано виконати дві методики: методика дослідження спрямованості особистості Б.Басса та методика вивчення ціннісних орієнтацій М.Рокіча. Найбільш поширеною у наш час є методика вивчення ціннісних орієнтацій М.Рокіча, що ґрунтується на прямому ранжуванні списку цінностей.

М.Рокіч розрізняє два класи цінностей:

Термінальні – переконання в тому, що кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути.

Інструментальні-переконання в тому, що певний образ дії чи властивість особистості є бажаним у будь-якій ситуації.

Респонденту пропонують списки цінностей або на листах паперу у алфавітному порядку, або на картках. У списках досліджуваній присвоює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає за порядком значимості. Остання форма подання матеріалу дає більш надійні результати. Спочатку пропонується набір термальних, а потім інструментальних цінностей.

Методика дослідження спрямованості особистості Б.Басса орієнтована на визначення рівня спрямованості на себе, на спілкування, на працю, і яка складається з тексту опитувальника та бланка відповідей.

Аналіз результатів дослідження. Результати вивчення виду спрямованості особистості показали, що найбільш домінуючою (для 50 % опитуваних) є спрямованість на спілкування, тобто високий рівень прагнення підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в емоційних стосунках.

Спрямованість на справу, діло домінує 38 % респондентів, що говорить про зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконанні роботи якнайкраще, орієнтацію на ділову співпрацю, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, корисну для досягнення загальної мети.

За результатами дослідження ціннісних орієнтацій, зокрема, термінальних у 44% респондентів на першому місці знаходиться впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч та сумнівів). Останній ранг зайняла цікава робота. Тобто їм більше потрібна прибуткова робота, а не така, що подобається, цікавить. Цікава робота для респондентів є найменш важливою.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. В основі самовизначення у ранній юності лежить особистісне самовизначення, яке має ціннісно - смислову природу; активне визначення своєї позиції відносно суспільно виробленої системи цінностей, визначення на цій основі смислу свого особистого існування, найбільш об'ємним визначенням особистого самовизначення є процес формування смислової системи, в якій поєднані уявлення про себе і світ. Професійне середовище виступає визначальним чинником цих процесів. Професійне самовизначення розглядається як вибір і реалізація способу взаємодії з оточуючим світом і пошуком сенсу у цій діяльності. Сучасному суспільству потрібен професіонал, який знає свою справу, може самостійно приймати рішення та відповідати за них, за себе, за інших, за країну. Важливим фактором, який визначає сьгодні формування професійного самовизначення, є комерціалізація відносин у суспільстві. По суті відбувається заміна професійної кар'єри на комерційну. А це не дає можливості людині відбутися у професійному сенсі. І це викликає тривогу.

В даному дослідженні взяли участь 16 респондентів-учнів 11-го класу, яким пропонувалося пройти дві методики: методика дослідження спрямованості особистості Б.Басса та методика вивчення ціннісних орієнтацій М.Рокіча.

Тож, за даними дослідження впливу ціннісних орієнтацій та спрямованості особистості на професійне самовизначення старшокласників було виявлено, що вплив є, і є суттєвим. Оскільки респонденти вважають, що розваги, спілкування з іншими людьми, щастя інших, наявність хороших та вірних друзів, матеріально забезпечене життя є важливішим ніж пізнання, суспільне визнання та цікава робота.

Однак варто зазначити, що дана проблематика потребує детальнішого розгляду і вивчення в силу своєї складності та системної структурованості.

Список використаних джерел

1. Бернс Р. Развитие Я - концепции и воспитание / Р.Бернс; М., 1986.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович; М., 1968.
3. Круглов Б.С. Роль ценностных ориентаций в формировании личности школьника // Психологические особенности формирования личности школьника. / Б.С.Круглов; М., 1983. С. 4 – 15.
4. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов; – М., 2004
5. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – К., 2003. – Ч.4.
6. Юсницкий А.К. Определение характеристик социальной адаптации // Журнал практического психолога / А.К. Юсницкий; 1998, №1.

References

1. Berns R. Razvitiye Ja - koncepcii i vospitanie / R. Berns; M., 1986.
2. Bozhovich L.I. Lichnost' i ee formirovanie v detskom vozraste / L.I. Bozhovich; – M., 1968.
3. Kruglov B.S. Rol' cennostnykh orientacij v formirovanii lichnosti shkol'nika // Psihologicheskije osobennosti formirovanija lichnosti shkol'nik. / B.S. Kruglov; – M., 1983. S.4 – 15.
4. Klimov E.A. Psihologija professional'nogo samoopredelenija / E.A. Klimov – M., 2004.
5. Sotsial'naja robota v Ukrajinі: teoriya i praktyka. – K., 2003. – Ch.4.
6. Jusnickij A.K. Opredelenie harakteristik social'noj adaptacii // Zhurnal prakticheskogo psihologa / A.K. Jusnickij; 1998, №1.

Резюме. В основе самоопределения в ранней юности лежит личностное самоопределение, имеющее ценностно – смысловую природу; активное определение своей позиции относительно общественно выработанной системы ценностей, определение на этой основе смысла своего личного существования, наиболее объемным определением личного самоопределения является процесс формирования смысловой системы, в которой совмещены представления о себе и мире. Профессиональная среда выступает определяющим фактором этих процессов. Профессиональное самоопределение рассматривается как выбор и реализация способа взаимодействия с окружающим миром и поиском смысла в этой деятельности. Важное значение в процессе формирования идентичности имеют ценностные ориентации. В форме ценностных ориентаций в результате приобретения ценностей фиксируется существенное, самое важное для человека. По данным исследования влияния ценностных ориентаций и направленности личности на профессиональное самоопределение старшеклассников было выявлено, что влияние есть, и является существенным.

Ключевые слова: самоопределения, личность, ценностные ориентации, идентичность, профессия, направленность, коммерциализация.

Summary. The basis of self-determination in early youth determined by personal self-determination, which has a value - semantic nature; active determination of its position relative to socially generated system of values, determination on this basis its sense of personal existence, most voluminous personal self-determination is the process of forming semantic system, which combines the idea about themselves and the world.

According to a study of the influence of value orientations and focus on the individual professional self-determination of seniors it was found that there is influence and it is significant. Since the respondents believe that entertainment, communicating with other people, the happiness of others, the availability of good and loyal friends, financial ensuring of life is more important than cognition, public recognition and interesting work.

Key words: self-determination, personality, values, identity, professional orientation, commercialization.

УДК 37.013.42-051:316.624-056.49

Г.О. ЛУЦИК

НАПРЯМКИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Стаття присвячена дослідженню напрямків та методів роботи соціального педагога з девіантними підлітками. На основі аналізу наукової літератури встановлено, що одним з найбільш актуальних питань психолого-педагогічної науки постає проблема деструктивних форм поведінки дітей та підлітків, а також розкривається сутність і детермінанти девіантної поведінки.

Проаналізовано методи виховного впливу на підлітків, від яких залежить процес адаптації та реабілітації до нормативних вимог соціального середовища.

Ключові слова: відхилення, девіантна поведінка, девіантні підлітки, профілактика, напрямки роботи соціального педагога.

Постановка проблеми. Суспільно-економічні процеси, що проходять в Україні, відобразилися на всіх сферах суспільного життя, суттєво змінили свідомість та світогляд українців. Непроста ситуація у країні стала підґрунтям руйнування стереопитів та цінностей, зокрема спостерігається тенденція до зниження рівня вихованості молодого покоління, поширення негативних явищ, занепад моралі, відчуження від соціальних інститутів, які займаються вихованням молоді, зростання злочинності, особливо серед підлітків.

Важливим постає питання вивчення деструктивних форм поведінки підлітків, які призводять до деградації особистості, здійснюють шкідливий вплив на здоров'я дітей, стають перепорою у процесі соціалізації та здійсненні навчально-виховного процесу в закладах освіти. Означені тенденції визначають потребу у розробці та застосуванні нових напрямків та методів соціально-педагогічної роботи, з метою профілактики та подолання девіантної поведінки підлітків, враховуючи вимоги сьогодення, можливість переходу від жорстких методів перевиховання до особистісно-орієнтованої співпраці з дітьми.

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набуває пошук нових форм, методів та технологій роботи соціальних педагогів з профілактики та подолання девіантної поведінки.

Проблема вивчення девіантної поведінки та шляхів її попередження є визначальною у сучасній педагогіці, оскільки така поведінка перешкоджає соціалізації особистості, її становленню та формуванню, розвитку громадянської самосвідомості.

Мета статті – проаналізувати методи та форми соціально-педагогічної роботи з девіантними підлітками, окреслити основні технології роботи соціальних педагогів з профілактики та подолання девіантної поведінки.

Результати теоретичного дослідження. Феномен девіантної поведінки як багатоаспектне явище є предметом дослідження багатьох наук. Проблема девіації викликає великий інтерес дослідників у різних галузях наукового знання: філософії, соціології, психології, педагогіці та медицині. В даний час не існує єдиної теорії девіантної поведінки, проте накопичені великі знання з даного питання у різних наукових дисциплінах.

В рамках філософських поглядів на сутність девіантної поведінки вона розглядається крізь призму системного підходу до аналізу соціальних явищ з позицій принципів системності, історизму, детермінації. Так, Т.З. Герасимів виникнення соціальних відхилень пов'язує з проблемною ситуацією, коли індивід з певних причин не може її вирішити. Девіантна поведінка порушує сформований порядок і передбачуваність вчинків особистості. Важливим наслідком соціальних відхилень можуть бути серйозні порушення або корінні зміни соціальної системи, соціальних взаємин та соціальних норм [1, с. 371-372].

На соціальному рівні девіантна поведінка трактується як одна з форм відносин між суспільством та особистістю. Тому, цілком логічним є припущення, що позбутися девіантної поведінки у суспільстві практично неможливо. В цьому ракурсі девіантна поведінка розглядається як цілком нормальна і корисна для останнього, оскільки стимулює прогресивні зміни соціальних норм та життєдіяльності людини.

Соціологи розкривають сутність девіантної поведінки через поняття аномії, розрив між цілями суспільства та схвалюваними засобами їх досягнення, конфлікту між субкультурою та панівними культурами суспільства (Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Т. Селлін, М. Міллер, Е. Сатерленд та ін.). Н.Дж.Смелзер визначає девіантність як невідповідність соціальним нормам та очікуванням. Девіація як відхилення від соціальних норм є шляхом до ізоляції, лікування, ув'язнення або іншого покарання [4].